

Dynamisk kartlegging i barnehagen

av Agnete Vaags, universitetslektor ved Skrivesenteret, NTNU

Rammeplanen for barnehagen påpeker at personalet i barnehagen skal følge med på barnas kommunikasjon og språk og fange opp og støtte barn som har ulike former for kommunikasjonsvansker, som er lite språklig aktive, eller som har sen språkutvikling.ⁱ Når personalet har god innsikt i barns språklige kompetanse, har de et godt grunnlag for å gi tilpassede utfordringer og nødvendig hjelp og støtte.

Dynamisk kartlegging kan være en hensiktsmessig tilnærming når barnehagen skal innhente kunnskap om barns språklige kompetanse. I denne teksten utforskes denne tilnærmingen gjennom et praktisk eksempel.

Helhetlige og systematiske observasjoner

Det er ofte gjennom helhetlige observasjoner at barnehageansatte blir oppmerksomme på ulike forhold som det er nødvendig å undersøke nærmere. Slike observasjoner gjøres fortløpende av alle barnehagebarns kommunikasjonsferdigheter, som språkbruk, interesse for kommunikasjon, språkforståelse og talespråk. Helhetlige observasjoner kalles gjerne tilfeldige eller usystematiske. Sammen med påfølgende refleksjoner og vurderinger i personalgruppen bidrar de til å gi et godt og helhetlig bilde av enkeltbarnets språkferdigheter og danner grunnlaget for det videre arbeidet.ⁱⁱ

De helhetlige observasjonene med påfølgende vurderinger kan føre til at de ansatte i barnehagen oppdager barn med en språklig utvikling som det er nødvendig å

finne ut mer om. Da kan det være hensiktsmessig å benytte mer systematiske og strukturerte observasjoner i det videre arbeidet. Ved slike systematiske observasjoner har pedagogen på forhånd bestemt seg for hva som skal observeres, og hensikten er å vurdere barnets språk grundigere enn i de helhetlige observasjonene.ⁱⁱⁱ

Vigdis er barnehagelærer og har det pedagogiske ansvaret på en avdeling med 18 barn i alderen 3-6 år. Hun og resten av personalet har gjennom helhetlige og usystematiske observasjoner av barnegruppa blitt oppmerksom på Lise (4 år). Disse helhetlige observasjonene viser at Lise følger lite med i samlingsstund og er ikke så aktiv i lek og samspill med de andre barna. Hun er stille og svarer ikke alltid når noen snakker til henne. Hun kan også svare på noe helt annet enn det spørres om. Stemmen er veldig lav, og uttalen av noen lyder er utydelig. I tillegg holder Lise seg mye for seg selv. Vigdis og de andre ansatte trenger mer innsikt i hvorfor Lise prater så lite og hvorfor hun ikke er så aktiv i barnehagehverdagen. Det er behov for å finne ut mer, og Vigdis vil prøve dynamisk kartlegging.

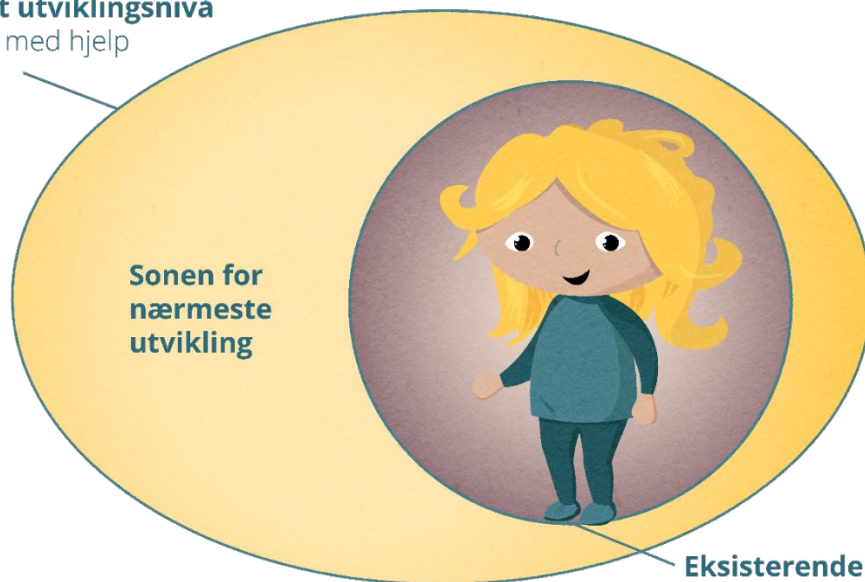
Barnet i sentrum

I dynamisk kartlegging er fokus rettet mot barnet som subjekt, og det legges vekt på barnets muligheter for videre vekst og utviklingsmuligheter. Hensikten er å finne ut hva barnet mestrer for å kunne støtte barnet i den videre utviklingen. Dynamisk kartlegging er observasjoner som er ment å utføres i naturlige omgivelser og i dynamisk samspill med en voksen som kan vurdere hva slags støtte og hvor mye hjelp barnet trenger for å oppleve mestring og utvikling. En slik tilnærming er basert på samspill, interaksjon og dialog mellom barnet og pedagogen som kartlegger.^{iv}

Arbeidsformen er inspirert av Vygotsky og hans teori om at barn utvikler seg i en sosial kontekst i samhandling med andre. Hensikten er å finne frem til barnets utviklingspotensial, det vil si barnets nærmeste utviklingssone. Fokuset rettes mot det barnet mestrer alene eller med støtte fra en person i omgivelsene. Deretter ser en på hva som skal til for å støtte barnet videre i sin utvikling.

Potensielt utviklingsnivå

- kan klare med hjelp

Personalet i barnehagen ønsker å innhente mer kunnskap om Lise sine språklige ferdigheter. De innhenter samtykke fra Lises foreldre, og velger deretter ut hvilke verktøy og hjelpemidler de vil benytte. Dette gjøres på bakgrunn av den informasjonen som barnehagen allerede sitter med etter de helhetlige observasjonene. Ved hjelp av kartleggingsverktøy og andre systematiske observasjoner får Vigdis og de andre ansatte mer innblikk i hvilke lyder Lise mestrer og hva som skjer i de situasjonene hvor hun trekker seg unna. De får også oversikt over hvilke styrker hun har i lek og samspill, samt hvilke aktiviteter hun liker å delta i. Dette gir et godt grunnlag for eventuelle tiltak som skal settes inn. Vigdis tar igjen kontakt med Lises foreldre, og inviterer dem inn til en foreldresamtale.

Kontinuerlig observasjon over tid og samtaler med foreldre

Dynamisk kartlegging innebærer kontinuerlig observasjon av barnas utvikling over tid. En slik arbeidsmåte vil gi observatøren en mulighet til å delta i samspill og lek med barnet, samtidig som det gir innblikk i og informasjon om barnets språkfunksjon i kommunikasjon og samspill.^v Kartlegging er en kontinuerlig prosess, og kan ikke ses som et isolert faglig arbeid i barnehagen. I stedet må det inngå som en del av det helhetlige pedagogiske arbeidet.

Etter samtaler med foreldre finner Vigdis ut at de har gjort seg noen tanker om at Lise virker lett distraherert, har svært høy lyd på TV og musikk, og hun svarer ikke alltid når foreldrene snakker til henne. Foreldrene opplyser også om at Lise har hatt mange ørebetennelser de siste årene. Vigdis og foreldrene finner ut at de har mange like observasjoner. Ut fra disse observasjonene og de vurderingene Vigdis og foreldrene gjør sammen, blir de enige om at det vil være hensiktsmessig at Lise får tatt en hørselstest. Dersom Lise har nedsatt hørsel, vil det kunne forklare mange av observasjonene.

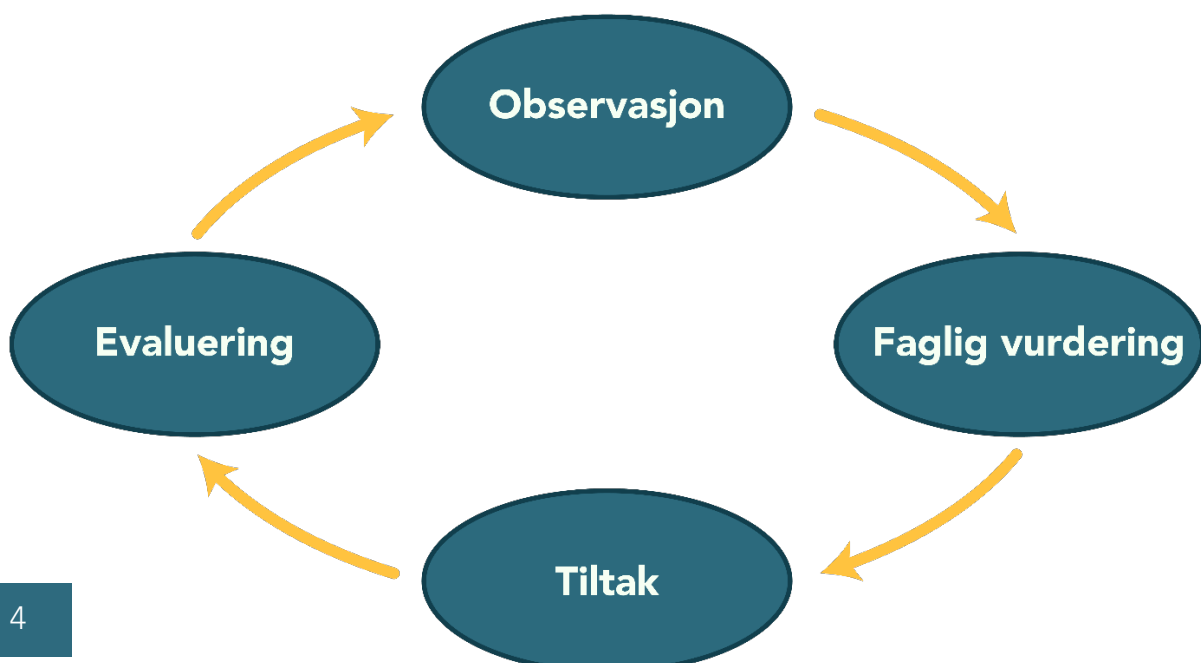
Foreldrene sørger for å oppsøke lege og får tatt en hørselstest allerede samme uke. Her oppdages det at Lise har noe nedsatt hørsel og væske i mellomøret. Det blir besluttet i samråd med lege at Lise skal sette inn dren, noe som skal gjøres i løpet av kort tid.

Kartlegging og tiltak

Det skal være et dynamisk forhold mellom kartlegging og tiltak. Kartlegging kan betraktes som en sirkulær prosess der observasjon danner grunnlag for eventuelle tiltak som bør iverksettes.^{vi} Resultatene av kartleggingen gir en pekepinn på hvilke tiltak, støtte og veiledning barnet trenger for å utvikle språket sitt videre.

Pedagogene gjør en faglig vurdering ut fra det de avdekker, og vurderer hvilke tiltak som bør iverksettes.

Når Vigdis og foreldrene finner ut at Lise har nedsatt hørsel, må barnehagen tilrettelegge for en best mulig hverdag for Lise. Vigdis organiserer lekegrupper på avdelingen med 4-5 barn i hver gruppe. Her kan Lise delta i lek uten at det blir så mye bakgrunnsstøy. Vigdis håper at mindre støy skal bidra til at Lise lettere kan holde oppmerksomheten på det som skjer og være mer aktiv i lek og samspill. Hun gjennomfører også andre aktiviteter i små grupper. Her er det mye fokus på sang, språklek, rim, regler og rytmer. Det er det også flere barn på avdelingen som vil ha glede og utbytte av.

Det blir også satt inn tiltak i overgangssituasjoner, frilek og utelek som skal gjøre det lettere for Lise å delta mer aktivt. Personalet setter blant annet i gang ulike former for lek og aktiviteter sammen med Lise og andre barn, og de støtter henne inn i lek. De er også til stede og bidrar til å holde leken i gang når det er nødvendig. Gjennom de helhetlige og systematiske observasjonene har de ansatte god innsikt i hva Lise er interessert i og mestrer godt, og de bygger videre på denne kunnskapen i organiseringen på avdelingen.

Man kan snakke om ulike nivåer for tiltak, der noe er allmenpedagogisk og gjeldende for hele barnegruppen, mens noen tiltak er rettet mer mot individet. I evalueringsprosessen er det relevant å se på hvordan tiltakene har fungert for enkeltbarn og gruppen. Deretter må man gjøre en vurdering av om tiltakene skal videreføres, eller om det er behov for å gjøre noen justeringer og sette inn nye eller andre tiltak.

Vigdis samarbeider godt med resten av personalet i planlegging og gjennomføring av de ulike tiltakene, slik at flere ansatte i barnehagen kan vurdere hvordan de fungerer og komme med innspill om eventuelle endringer. Vigdis og de andre ansatte i barnehagen følger godt med på om Lise blir mer aktiv og om hun prater mer enn tidligere. Tiltakene må kontinuerlig evalueres og justeres dersom Vigdis og det øvrige pedagogiske personalet finner ut at de ikke fungerer godt nok. Foreldrene holdes også løpende orientert om hvilke tiltak og vurderinger som blir gjort og kommer med nyttige innspill i dette arbeidet.

Evaluering av tiltakene og hvordan de fungerer må gjøres kontinuerlig. Hvis tiltakene ser ut til å skape ønsket fremgang, må barnehagen og foreldrene reflektere sammen over hva de mener har virket, hvordan og hvorfor. Deretter skal de bli enige om veien videre. Målet er hele tiden å avdekke hva barnehagen kan gjøre for å støtte barnet. Det er også viktig å merke seg at dersom tiltakene ikke virker som forventet, og foreldrene eller personalet fremdeles er bekymret, må de sammen vurdere om det det kan være nødvendig å ta kontakt med andre instanser for å få bistand til videre utredning og hjelp til å sette i gang andre tiltak.^{vii} Når observasjon, kartlegging og tiltak blir gjennomført som en dynamisk prosess i samarbeid med foreldre, så legges et godt grunnlag for å gi et tilpasset tilbud, både til enkeltbarnet og til barnegruppa som helhet.

ⁱ Utdanningsdirektoratet (2017a). *Rammeplan for barnehagen. Innhold og oppgaver*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>

ⁱⁱ Utdanningsdirektoratet (2017b). Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/sprak-i-barnehagen--mye-mer-enn-bare-prat/>

ⁱⁱⁱ Utdanningsdirektoratet (2017b).

^{iv} Hagtvedt, B.E. (2004). *Språkstimulering. Tale og skrift i førskolealderen*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag

^v Lyngseth, E.J. (2010). Forebyggende muligheter ved dynamisk språkkartlegging med TRAS-observasjoner i barnehagen. *Nordisk barnehageforskning*, Vol 3, nr.3 (s. 219 – 225). Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/275225507_Forebyggende_muligheter_ved_dynami sk_sprakkartlegging_med_TRAS-observasjoner_i_barnehagen

^{vi} Lyngseth, E.J. (2014). Forebyggende muligheter i barnehagen gjennom kartlegging og tidlig innsats. I. Glaser, Størksen og Drugli (red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen* (s. 307-323). Bergen: Fagbokforlaget

^{vii} Utdanningsdirektoratet (2017b).